

Versterking bestuurskracht Scherpenzeel

Plan van aanpak Onderzoek en afweging varianten

Arnhem, 25 september 2020

Besproken: 14 september 2020 met B&W van de gemeente Scherpenzeel en 21 september 2020 met B&W van de gemeente Barneveld.

Pre-ambule voor de gemeenteraden

Dit Plan van Aanpak is opgesteld in het kader van het open overleg dat door GS wordt gestart in het kader van artikel 8 van de Wet Arhi. Het bevat de aanpak voor het onderzoek en de afweging van varianten voor de versterking van de bestuurskracht van Scherpenzeel. Het onderzoek naar deze varianten is van belang is om een afgewogen besluit te kunnen over het mogelijk vaststellen van een Herindelingsontwerp in het kader van artikel 8 Wet Arhi.

Met dit Plan van Aanpak wordt invulling gegeven aan de behoefte van Provincie en andere partijen om een open gesprek te voeren over verschillende goed onderbouwde varianten voor de versterking van de bestuurskracht van Scherpenzeel, op basis van de maatschappelijke opgaven voor de betrokken gemeenten, met hun inwoners. Dit is in lijn met de aanbeveling van de Minister van BZK, gedaan in haar brief van 10 juli 2020 en met de door GS op 14 juli 2020 vastgestelde notitie “Een sterk dorp in een sterke gemeente”. Achterliggend doel is het bieden van een duurzaam toekomstperspectief voor de inwoners van Scherpenzeel en Barneveld.

Het Plan van Aanpak kan beschouwd worden als een uitnodiging aan de gemeenten Scherpenzeel en Barneveld om vanuit een open houding aan dit overleg deel te nemen en mede verantwoordelijkheid te willen dragen voor de uiteindelijk te maken afweging. Elementen die vanuit het perspectief van de gemeenten nog nader van belang zijn om in die afweging mee te nemen, kunnen worden besproken. Het Plan van Aanpak is ook een uitnodiging aan inwoners en belanghouders uit de beide gemeenten om hun bijdrage te leveren aan dit open overleg.

Uitvoering van dit Plan van Aanpak zal in korte tijd moeten plaatsvinden. Dat zal inspanning van alle partijen vragen om hierin bij te kunnen dragen. Het belang en de voorgeschiedenis nopen hiertoe. GS zullen regie voeren en waar nodig faciliteiten bieden om de bijdragen te kunnen leveren. Mochten uw raden nog aanvullingen willen doen in dit plan van aanpak, dan staan GS daarvoor open en vernemen GS dat graag via uw colleges.

1. Inleiding

Gezamenlijk vertrekpunt

Het gemeenschappelijke doel dat provincie en gemeenten hebben is het zo goed mogelijk dienen van de belangen van onze inwoners. De inhoudelijke en maatschappelijke opgaven en daarmee de belangen van de inwoners staan daarbij centraal. Voor de uitvoering hiervan is voldoende lokale bestuurskracht nodig. De afgelopen jaren zijn veel nieuwe taken op de gemeenten afgekomen en liggen nieuwe uitdagingen in het verschiep. Als gevolg hiervan wordt een groot beroep gedaan op de bestuurskracht van de Gelderse overheden.

In de afgelopen jaren is uit diverse onderzoeken gebleken dat er een bestuurskrachtopgave ligt in de gemeente Scherpenzeel. De bestuurskrachtopgave betreft de wijze waarop de wettelijke taken en andere maatschappelijke opgaven worden aangestuurd en uitgevoerd; het (inhoudelijke) takenpakket op zichzelf is duidelijk omschreven en geen onderwerp van discussie.

De constatering dat er een bestuurskrachtopgave ligt is het gezamenlijk vertrekpunt voor dit proces. Over de uitgangssituatie bestaat op dit moment wel verschil van opvatting tussen gemeente

Scherpenzeel en Provincie Gelderland. De gemeente is van mening dat met de besluitvorming over de Kadernota voor een (belangrijk) deel is voldaan aan de bestuurskrachtopgave voor de gemeente. De provincie is van mening dat het resultaat van deze besluitvorming niet voldoet aan de 5 randvoorwaarden voor bestuurskracht die eerder zijn gesteld (zie Notitie “Een sterk dorp in een sterke gemeente” van 14 juli 2020). Het onderzoek en de afweging van varianten biedt de mogelijkheid om op een onderbouwde en evenwichtige manier de dialoog hierover te voeren en te komen tot een gezamenlijk beeld over de bestuurskrachtopgave en de bestuurlijke toekomst.

Open overleg

Met het besluit van GS op 14 juli jl. is de fase ingegaan van het zgn. open overleg. De komende maanden gaan de vertegenwoordigers van de besturen van Scherpenzeel, Barneveld en de provincie Gelderland met elkaar in gesprek om tot een oplossing te komen voor de bestuurskrachtopgave van de gemeente Scherpenzeel. Gezamenlijk wordt een proces ingericht om verschillende oplossingsrichtingen te onderzoeken en af te wegen. Dit proces om meerdere varianten te onderzoeken sluit nadrukkelijk aan bij de brief van het ministerie van BZK van 10 juli 2020.

Bij het onderzoek en de afweging is ook de gemeente Barneveld betrokken, althans voor de oplossingsvarianten waar Barneveld een rol speelt. De gemeente Barneveld is geen onderdeel van de bestuurskrachtopgave van Scherpenzeel, maar wel partij in mogelijke oplossingen. Bij onderzoek en afweging van die varianten zullen daarom de belangen van de inwoners van Scherpenzeel én van de gemeente Barneveld worden meegenomen.

Dit plan van aanpak beschrijft op hoofdlijnen dit proces. Een concept is besproken met B&W Scherpenzeel op 14 september en met B&W Barneveld op 21 september jl. Opmerkingen van beide gemeenten zijn verwerkt in dit plan.

2. Doel van het proces

Doel is te komen tot een duurzame oplossing voor de bestuurskrachtopgave van de gemeente Scherpenzeel.

3. Resultaten

Aan het eind van dit proces wordt een besluit genomen over:

- de variant die de meeste duurzame oplossing biedt
- de datum waarop de variant kan worden ingevoerd;
- de inrichting van het vervolgproces om te komen tot de invoering van de variant.

4. Te onderzoeken varianten

Scherpenzeel is van mening dat zelfstandigheid de beste oplossing biedt voor de bestuurskrachtopgave van de gemeente. De provincie heeft aangegeven een fusie met buurgemeente Barneveld per 01-01-2023 een goede optie te vinden. Op basis van ervaringen elders zou voor versterking van de bestuurskracht een duurzame partnerschap variant aan de orde kunnen zijn, zoals een dienstverleningsconstructie (centrumgemeente, regiegemeente, gastgemeente) of een ambtelijke fusie, met als optie een bestuurlijke fusie in de toekomst.

In de fase van het open overleg worden gezien het bovenstaande drie varianten onderzocht:

1. Zelfstandigheid Scherpenzeel (en dus ook Barneveld)
2. Duurzaam partnerschap Scherpenzeel met Barneveld
3. Bestuurlijke fusie Scherpenzeel met Barneveld per 1 januari 2023.

De varianten worden op een gelijkwaardig detailniveau uitgewerkt, opdat een evenwichtige vergelijking mogelijk wordt. Opmerkingen:

- Voor alle varianten wordt in de basis uitgegaan van de situatie in Scherpenzeel in december 2019 (dus vóór uitvoering van de maatregelen uit de Kadernota);
- De variant zelfstandigheid wordt beoordeeld en vergeleken met de andere varianten op basis van het maatregelenpakket uit de door de Raad van Scherpenzeel vastgestelde Kadernota;
- De variant duurzaam partnerschap betreft een partnerschap met de gemeente Barneveld, dus niet met andere gemeenten. Binnen deze variant zijn meerdere uitwerkingen mogelijk, die in het vervolgtraject aan de orde (kunnen) komen.

5. Varianten die niet - meer – worden onderzocht

Uit de verkenning, door de provincie dit voorjaar uitgevoerd, blijkt dat twee buurgemeenten van Scherpenzeel (namelijk Renswoude en Woudenberg) op dit moment niet beschikbaar zijn als partners voor een duurzaam bestuurlijk verband met Scherpenzeel. De gemeenten Ede en Veenendaal zijn onder bepaalde voorwaarden beschikbaar als uitbestedingspartners binnen de optie zelfstandigheid, maar niet beschikbaar als potentiële fusiepartners. Veenendaal heeft aangegeven open te staan voor gesprekken over bredere fusie-ontwikkelingen in de regio, als die door anderen worden geëntameerd, en dat is nu niet aan de orde.

Er zal een ronde van bestuurlijke consultatie bij de regiogemeenten en de Provincie Utrecht plaatsvinden om de resultaten uit de provinciale verkenning te toetsen en mogelijk nog nieuwe inzichten hierover op te doen om die bij de afweging te betrekken.

6. Beoordelingscriteria

Voor de afweging van de varianten kunnen verschillende modellen worden gebruikt:

- het model, dat de gemeente Scherpenzeel in de Kadernota heeft gebruikt voor de spiegeling van varianten;
- het model dat de provincie gebruikt voor de beoordeling van de bestuurskracht. Dit is vooral een diagnose model en niet bedoeld voor het wegen van alternatieven;
- het model, dat is opgenomen in het Beleidskader Herindelingen van het ministerie van BZK. Dit model is primair gericht op de toetsing van afgeronde herindelingsvoorstellen en minder op toetsing van verschillende oplossingen voor bestuurskrachtproblematiek *voorafgaand* aan een mogelijk herindelingsvoorstel.

Gezien bovenstaande typering van de drie modellen wordt voorgesteld in dit open overleg het model te hanteren dat eerder in de vergelijking van varianten door de gemeente Scherpenzeel is gebruikt. Dit model is toegesneden op de specifieke lokale en regionale situatie, wettelijk geschikt en behalve bij Scherpenzeel ook bekend bij Barneveld en de provincie. Het is mogelijk criteria/onderwerpen aan dit model toe te voegen, mits nuttig en realistisch.

Het te hanteren model kent vijf algemene criteria waaraan de oplossingen worden getoetst. De oplossing moet:

1. ruimte bieden aan de dorpsgemeenschap om zich te organiseren en actief en betrokken het eigen dorpsleven in te richten ('gemeenschap');
2. een stabiel, daadkrachtig bestuur opleveren dat in goede relatie en afstemming met de inwoners opereert ('bestuur');
3. leiden tot een robuuste ambtelijke organisatie van voldoende omvang en kwaliteit om continuïteit te bieden en kwetsbaarheden op te vangen ('ambtelijke organisatie');
4. leiden tot vermogen en visie op samenwerking van de gemeente op verschillende schaalniveaus in bestuurlijke, maatschappelijke en economische netwerken ('samenwerking');
5. leiden tot financiële robuustheid, continuïteit en efficiency ('financiën').

In het onderzoeksplan zullen deze algemene criteria verder geoperationaliseerd worden. Naast deze algemene criteria kunnen specifieke onderwerpen beoordeeld worden, die speciale aandacht vragen. Scherpenzeel heeft deze onderwerpen geformuleerd in de eigen variantenanalyse bij de Kadernota: de voorzieningsituatie in Scherpenzeel (met name Breehoek), specifieke dienstverleningspraktijk in het Sociaal Domein, de 'eigen regie' door de gemeenschap in het vormgeven van het dorps- en gemeenschapsleven. Voorgesteld wordt om deze onderwerpen als specifieke afwegingscriteria (samen te vatten als criterium 6) mee te nemen in het onderzoek, en daar door Barneveld aan te dragen onderwerpen aan toe te voegen.

Omdat de gemeente Barneveld partij is in twee van de drie varianten zullen per variant en per afwegingscriterium de gevolgen/effekten voor zowel (de inwoners van) Scherpenzeel als Barneveld in beeld worden gebracht.

Naast de inhoudelijke beoordeling van de varianten zal in de uiteindelijke bestuurlijke afweging ook draagvlak (maatschappelijk en bestuurlijk) een rol spelen. Draagvlak voor één of meer van de varianten kan pas getoetst worden als de varianten gelijkwaardig en volwaardig zijn beschreven.

Samengevat is het voorstel om drie (hoofd)varianten te beschrijven en te beoordelen aan de hand van zes afwegingscriteria.

Tabel: beoordeling varianten

Beoordelingscriteria	Varianten	zelfstandig		duurzaam partnerschap		fusie per 1-1-2023	
		Sz*	Bv*	Sz	Bv	Sz	Bv
1. Gemeenschap w.o. kernenbeleid							
2. Bestuur							
3. Ambtelijke organisatie							
4. Samenwerking en partnership							
5. Financiën							
6. Specifieke onderwerpen: a. voorzieningen b. sociaal domein c. zeggenschap/regie d. infra, logistiek e. duurzaamheid-energietransitie f. nader in te vullen							

*Sz = Scherpenzeel, Bv= Barneveld

7. **Onderzoeksaanpak en fasering**

Het onderzoek wordt verdeeld in 5 stappen:

1. Opstelling *onderzoeksplan*. In dit plan worden de varianten en afwegingscriteria nader geconcretiseerd en worden de stappen en (deel)producten uitgewerkt. Er worden gesprekken met deskundigen gevoerd over mogelijke duurzaam partnerschap varianten.
2. Gegevensverzameling en -analyse op de beoordelingscriteria. Per criterium wordt feitelijke informatie verzameld (rapporten, ervaringen elders). Op basis hiervan wordt een *brondocument* opgesteld voor de participatiefase. Dit brondocument bevat de belangrijkste informatie en afwegingspunten per criterium om aan de hand hiervan de inhoudelijke dialoog met stakeholders te voeren over de verschillende varianten.

3. In de participatiefase wordt met en door stakeholders – na stoom afblazen- het *inhoudelijk gesprek* over (aspecten van) de varianten gevoerd als input voor de bestuurlijke afweging op een later moment. De stakeholders zijn betrokkenen in Scherpenzeel en in Barneveld. Bijlage 1 geeft een beknopte uitwerking van de participatie. Uitgangspunt bij de vormgeving hiervan is dat via de participatie informatie wordt opgehaald en gedeeld, die kan dienen ter nadere onderbouwing, duiding en validatie van de varianten op grond van de verschillende criteria. Daarbij kunnen door deelnemers uiteraard voorkeuren voor een of meer varianten worden uitgesproken. Het participatieproces is in deze fase echter niet gericht op brede peiling/raadpleging over de varianten. Gezocht zal worden – binnen de randvoorwaarden van tijd, kwaliteit en Covid-19 maatregelen – naar vernieuwende en aansprekende methoden en technieken om de participatie concreet vorm te geven.
4. De resultaten van de participatiefase worden samengevat in een *participatieverslag* en voorzien van een gespreksagenda voor het bestuurlijk overleg. De gespreksagenda bevat de belangrijkste keuzevragen en dilemma's die uit de dialoofase naar voren zijn gekomen.
5. Rond 1 december wordt een *bestuurlijke eindafweging* gemaakt over de varianten. Afhankelijk van het resultaat wordt het vervolgproces ingericht. Gekozen wordt voor deze datum om in ieder geval realisatie van de optie fusie per 1-1-2023 mogelijk te maken, indien daarvoor wordt gekozen.

Hieronder zijn de stappen samengevat met een (bestuurlijke) planning. Op basis hiervan wordt een detailplanning gemaakt voor het Bestuurlijk Overleg en worden de data vastgelegd in de agenda's.

Tabel: stappenplan, planning en bestuurlijk overleg

Stap	Periode	Resultaat	Bestuurlijk overleg
1. Opstellen onderzoeksplan	Week 39-40 (21/9–2/10)	Concept onderzoeksplan	Kennisnemen week 42 (12-16/10)
2. Gegevensverzameling en analyse	Week 40-41 (28/9–9/10)	Concept brondocument	Vrijgeven week 42 (12-16/10)
3. Participatie (stap 1-2-3 in bijlage 1)	Week 40-46 (28/9–13/11)	Verslag van de visie van stakeholders	Kennisnemen week 47 (16-20/11)
4. Opstellen participatieverslag + validatie bij deelnemers participatie	Week 47-48 (16-27/11)	Concept participatieverslagen gespreksagenda	Vaststellen week 49 (30/11-4/12)
5. Voorbereiding bestuurlijke besluitvorming	Week 48 (23–27/11)	concept beslisdocument meest duurzame variant	Vaststellen week 49 (30/11-4/12)
6. Uitwerking vervolgproces (zie par. 8)	Week 50 (7–13/12)	concept vervolgproces	

Parallel aan de uitvoering van dit stappenplan wordt een zgn. herindelingsscan opgesteld. Hierin wordt de actuele financiële positie van Scherpenzeel en van Barneveld in kaart gebracht en worden - op basis van de huidige gegevens - de financiële consequenties van een mogelijke herindeling geschetst. Ook de financiële consequenties van duurzaam partnerschap worden in beeld gebracht. Daarnaast worden ook specifieke financiële onderwerpen uitgewerkt, zoals de lastendruk voor

inwoners en grondexploitaties. Tussentijdse resultaten van de herindelingsscan worden waar zinvol in het onderzoeksproces meegenomen. De complete versie zal rond 1 december gereed zijn en kan – indien gekozen wordt voor herindeling – een rol spelen in de voorbereiding van het Herindelingsontwerp.

8. Vervolgproces

Nadat helderheid is verkregen over de meest duurzame variant wordt het vervolgproces uitgewerkt. Er zijn drie scenario's mogelijk:

- A. Bij de varianten zelfstandigheid of duurzaam partnerschap kan het vervolgproces uitgewerkt worden in een (vormvrije) bestuursovereenkomst tussen partijen. Hierover zullen op dat moment verdere afspraken worden gemaakt. Ook de wijze waarop de bestuurlijke gremia in het vervolgtraject betrokken worden, wordt daarin uitgewerkt.
- B. Bij de variant fusie met Barneveld per 1-1-2023 volgt het besluitvormingstraject in het kader van de Wet Arhi. Op korte termijn (januari 2021) dienen GS dan een Herindelingsontwerp vast te stellen. Dat betekent dat naast het onderzoeks- en afwegingsproces zoals boven omschreven in een paralleltraject de basistekst voor een mogelijk Herindelingsontwerp wordt opgesteld.
- C. In het geval het de betrokken besturen rond 1 december 2020 niet lukt tot overeenstemming komen, zullen GS vanuit hun verantwoordelijkheid (regierol) een keuze maken met het bijbehorende vervolgproces.

In het vervolgproces is het mogelijk een bredere consultatie in te zetten. Wij stellen voor om op dat moment nadere afspraken te maken over vorm en inhoud van zo'n consultatie.

9. Projectorganisatie

Ten behoeve van het variantenonderzoek en de bestuurlijke besluitvorming wordt een projectorganisatie ingericht.

Bestuurlijk niveau

Gemeenteraden en Provinciale Staten

In het proces worden de gemeenteraden betrokken, ofwel rechtstreeks vanuit het projectteam, ofwel door tussenkomst van het College van B&W. Ook worden raadsleden (als stakeholders) betrokken in het participatieproces. Hierover worden nadere afspraken gemaakt.

Provinciale Staten worden regelmatig over de voortgang en de resultaten geïnformeerd via Statenbrieven en waar zinvol beeldvormende bijeenkomsten. De eerstvolgende Statenbrief verwachten wij omstreeks eind oktober.

Bestuurlijk overleg

Bestuurlijke besluit- en afstemming vindt plaats in een bestuurlijke overleggroep onder voorzitterschap van de Commissaris van de Koning. Hierin werken partijen gezamenlijk aan de uitvoering van dit Plan van Aanpak, waarbij de Provincie bestuurlijk en ambtelijk een regierol vervult.

In dit overleg zijn in ons voorstel bestuurders van de gemeenten Scherpenzeel en Barneveld vertegenwoordigd; vanuit de provincie neemt gedeputeerde Markink deel. De voorkeur gaat uit naar één bestuurlijk overleg met de drie partijen. Voorgesteld wordt in het bestuurlijk overleg aan het begin van het traject spelregels af te spreken over proces en communicatie.

Onafhankelijke spiegelgroep

Er wordt op bestuurlijk niveau een Spiegelgroep gevormd. Deze groep, bestaande uit een aantal onafhankelijke externen van naam, zal gevraagd worden het bestuurlijk overleg te spiegelen bij het maken van inhoudelijk afwegingen en keuzes. Gedacht wordt aan bestuurlijk en/of wetenschappelijk

gerenommeerde personen met ervaring en autoriteit ten aanzien van dit soort bestuurlijke vraagstukken.

Ambtelijk niveau

Een projectteam coördineert de voorbereiding van de stukken voor het bestuurlijk overleg; dit (provinciale) kernteam voert regie over de oplevering van de deelproducten en zorgt voor ambtelijke afstemming tussen provincie en de gemeenten. In verschillende werkgroepen/schrijfgroepen, bestaande uit inhoudelijk deskundigen, worden de deelproducten voorbereid en doorgeleid naar het projectteam. Werkgroepen worden voorzien voor het variantenonderzoek, de participatie, voor de herindelingsscan en voor communicatie. Vertegenwoordigers van gemeenten nemen deel aan de diverse werkgroepen; voorstel is de inzet van collega's van de gemeenten nader uit te werken in samenspraak met de gemeentesecretarissen

Voor specifieke onderwerpen (zoals financiële analyses) worden onafhankelijke bureaus ingehuurd.

10. Planning

De planning is opgesteld in het raamwerk van de wet Arhi. Dit betekent dat de open overlegfase maximaal zes maanden duurt (tot uiterlijk medio januari 2021), waarna wettelijk nog een periode van drie maanden kan worden benut voor de besluitvorming over een eventueel

Herindelingsontwerp. Mocht het tot een keuze komen voor een fusie tussen Scherpenzeel en Barneveld per 1-1-2023, dan dient besluitvorming over het Herindelingsontwerp plaats te vinden in GS uiterlijk in januari 2021.

Dit betekent voor de komende maanden de volgende planning (zie volgende pagina):

